

Emnenr. 80

Fylke: Hordaland

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Etne

Emne: Folkemedisin

Bygdelag: Stordalen

Oppskr. av: Trygve Vinje

Gard:

(adresse): Frette

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

I Husråd og hjeringsråd

SVAR

3. Av ferdige medisiner hadde folk jamt berennemvin med ymse slag ingrediensar. A. d. perikimblomar eller kamfer

4. Det var viss noksa ålment at dei hadde slike medisiner. Bestemte omi som var brisemannsgjente og hadde levd i tandelege kår heile livet, hadde alltid kamferberennemvin i kista si. Ho hadde Brita Torgeirsdatter Vinje og døytt i 1923 - om 80 år.

7. Treake - eller Treaker som dei kalla det, vart brukt når folk var ferkjole og "lette for bringe". Dei kjøpte treaker på apoteket i seinare tid.

8. Djuvelsdrøkk har eg høyrst omtala mange gonger, men eg veit ikkje nok om det.

II. Bygdelakarar

16. Både menn og kvinner dreiv lekjaverksemd

17. Det kunne vera både garbøttarar og brisemannsgjente

18. og annflyttarar

23. Det var syleg når nokon var sjuk og dei ferk binn om hjelp bygdelakarane dreiv ti verksemd

25. Det var vanleg at distriktlökjarane var misrøgte med bygdelökjarane i verksemd.

29. Perikim, mjødur, søterot - iglar - bergdrøpar o.s.b.

37. Perikimbrennemvin og kamferberennemvin var brukt.

38. Aslak Frette som flykte frå plassen Levadd i Ønge
i Telemark og til Frette i Etne i høing 1824, var
ein kjend og dugande ~~en~~ sårloekjar.

Hans Håheim som seinare vark húsmaann på Fygarden
under garden Flåk, skav seg svart stuggj orvangfor kneet
ein gong for ikring 100 år sidan.

Fordra hans sante på bod eller ein kvaksalvar som
budde på Rygg i Etne. Han kom og tokke sårul fjuell
med blåstein og fette det godt til. Men etterpå var
Hans så dårleg at dei laut henta distriktloekjar
Dahl som budde på Handeland i Fjellberg herad.

Doktoren var forførd på han seg kosteis sårul var stult.
Han stulle med sårul og let Hans få salva til å smørja
med, men det ikkje godt. Dr. Dahl var kjæ Hans
fleire gonger, utan at det hjalpste.

Da fekk folkul på Håheim høyra at Aslak Levadd
~~Frette~~ som hadde burselt seg på plassen Tiramål
under Frette, var særkunnig. Men Aslak var
ekke hinga på å gjeva nokk med sårul at Hans
sidan doktoren hadde stult med det for.

Med sårul var det verre og verre, og da kom
at Hans kom opp til Aslak og kloge seg og bod
om hjelp svare han at dersom han hadde heft
yngre slag medisiner som han rekona opp, så
skulle nok Hans vork god av sårul. Men
like medisiner fekk dei lunn på apoteket, sa
Aslak. Ein av grannane til Hans tok på seg
og reid til Haugevund eller medisiner- og
Aslak stulle med sårul og sa kosteis dei
skulle stulle det seinare. Og Hans var god alt.
42. Det fann både menn og kvinner om Nav
med årdabing og kopping.

Hans Håheim (Fygarden) som er nemnd orvangfor var
blottakar. Han hadde laga seg hoggbill, gjolv
og tok "åblod," og likeins tok han "koppblod."
Hans hadde stor skuld som blottakar og
som loekjunnig dles. I sine unge dagar mykta

han det gamle rådet å stikja på ei padde
for å få lokyet over i tunga, og det fekk han.
Ei ung gjenta kom til Papparden og var så elendig
av "flekke" på eit auge. Hans tok først ei
tobakkstrå og togg på, og så sprutta han stråen
ut og stekte det vunde auge. Og gjenta vart
straks god att. (Dette fortalte som at Hans,
Lars M. Hanssen, 69 år, som var heime frå U.S.A.
i 1957.)

Men den best kjende bløttokar var Erik Olsen
Hörmandlung fra Volda som reiste her for
ca 100 år siden eller mer. Han vart til
vanke kalla Blod-Erik og brukte "spring-bill"
d.v.s. bill med fjør i så dei slapp slå med klibba
som på den vanlege bill som vart brukt.

Blod-Erik hadde stor praktis

I Helsevitel si mitebok 20/2, 1859 står det m.a.
at ortfjoren direktørlege Dahl "ombalte den
almindelige misbrøng af Aarelsdringen og de
skadelige følger af hyppige Aarelsdringer."

Og i mite 22/5, 1861 heldt dr. Dahl, et længere
foredrag om kvaksalvere
14/9, 1867 heldt Dahl foredrag om "Blodet" og
"lekkaget Aarelsdringer."

20/2, 1869, holdt dr. Dahl foredrag i anledning
av kvaksalvere som nys hadde besøgt Etne.

17/8, 1875 heldt dr. Dahl på nytt foredrag om
Bestel og "advarede mod Aarelsdringer".

Anna Halvardsdotter Vinje fekk så vondt "knyttel"
(Kvalme, oppkast og magevond) så ho var ung. Ho trakk det
kom av at ho vasse i snøetv så ho måtte
over Fetadva eller kyrne, for same natte vart ho
så dårleg, og det ville ikkje sleppa henne. Då
kom bløtt-Erik til gards. Han tok Anne å blod,
og ho vart god. Som betaling tok han Imverk
(1/4 kg) iill. "Det hadde fare vel om dei hadde
gjeve han all iilla av same sine," så far
til Anne etterpå

4

Haktor Eikemo (Skånevik herad) låg som særlig i
lungebetentelse. Dr. Dahl som var hente,
såg det søleis at det var inga om om at
Haktor kunne koma seg.

Gunnar Fjora som var blottaker, var også
kennet til Eikemo. Han tatte til at dei prøvte
med blottaking, og seikningane at Haktor
var same i det.

Men på lok Dr. Dahl ville på Gunnar
og høgte gjølv så blodspruten stod under
teket - Og Haktor var god straks.

(Fortell av Marta Bakka ca 80 år som er
fidd og oppvaksen på Bakka, grunnegard
til Eikemo.)